

Гайдук С. В.

ТЕОРІЯ ДРЕСИРУВАННЯ СЛУЖБОВИХ СОБАК

Навчальний посібник

Львів
Видавництво «Магнолія 2006»
2026

УДК 636.74.043.3

Г 12

*Рекомендовано Педагогічною радою
Державного закладу професійної (професійно-технічної) освіти
зі специфічними умовами навчання «Житомирська академія поліції»
(Протокол №2 від 10 лютого 2026 року)*

Автор-упорядник:

Гайдук С. В. – начальник циклу кінології Державного закладу професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання «Житомирська академія поліції», суддя Кінологічної спілки України з робочих якостей.

Рецензенти:

Софіян Дмитро Вікторович – полковник, кандидат психологічних наук, начальник (завідувач) кафедри кінології факультету безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького;

Коломієць Світлана Ігорівна – полковник поліції, начальник відділу організації кінологічної діяльності Національної поліції України;

Одерій Олексій Володимирович – професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.

Гайдук С. В.

Г 12 **Теорія дресирування службових собак**: навчальний посібник / С. В. Гайдук – Львів: Видавництво «Магнолія 2006», 2026. – 180 с.; іл.

ISBN 978-617-574-339-3

У навчальному посібнику систематизовано та розкрито основні теоретичні положення дресирування службових собак. Розділи посібника висвітлюють такі теми, як дресирування собак та його призначення, історія розвитку розуміння психіки тварин, форми науління собак, фізіологія вищої нервової діяльності собак, методологічні основи дресирування собак та кінологічна одорологія.

Навчальний посібник відповідає освітній (навчальній) програмі професійної підготовки поліцейських («Поліцейський за спеціалізаціями», спеціалізація: кримінальна поліція, кваліфікація: поліцейський кінолог).

Призначено для здобувачів освіти всіх рівнів, фахівців-кінологів, а також для тих, хто цікавиться дресируванням собак.

УДК 636.74.043.3

ISBN 978-617-574-339-3

© С. В. Гайдук, 2026

© Видавництво «Магнолія 2006», 2026

ЗМІСТ

<i>Список абревіатур</i>	5
<i>Передмова</i>	6
Розділ I. Дресування собак та його призначення	8
1.1. Походження собак.....	8
1.2. Поняття дресування собак	12
1.3. Розподіл дресування собак на теорію, техніку та практику дресування.....	15
Розділ II. Історія розвитку розуміння психіки тварин	17
2.1. Донауковий період формування розуміння психіки тварин	17
2.2. Внесок дослідників XVIII ст. у вивчення психічної діяльності тварин.....	20
2.3. Експериментальні дослідження поведінки тварин.....	23
2.4. Об'єктивні методи вивчення поведінки й психіки тварин	27
Розділ III. Форми навчіння собак	33
3.1. Імпринтинг і рання сенсорна депривація.....	33
3.2. Негативне навчіння (звикання)	38
3.3. Латентне (приховане) навчіння	41
3.4. Імітаційне навчіння.....	43
3.5. Навчіння на основі домінанти	45
3.6. Когнітивні форми навчіння	48
Розділ IV. Фізіологія вищої нервової діяльності собак	56
4.1. Нервові центри та їх властивості.....	56
4.2. Соматична та вегетативна нервова система.....	62
4.2.1. Соматична нервова система	63
4.2.2. Вегетативна нервова система	67
4.3. Поняття рефлексу.....	68
4.3.1. Безумовні рефлекси	71
4.3.2. Умовні рефлекси	75
4.3.3. Гальмування	80

4.4. Аналітична і синтетична діяльність нервової системи.....	85
4.4.1. Аналітична діяльність нервової системи.....	87
4.4.2. Функціональні можливості аналізаторів собаки.....	89
4.4.3. Синтетична діяльність нервової системи.....	96
4.5. Основні реакції поведінки собаки.....	99
4.6. Типи вищої нервової діяльності собак та їх характеристика.....	104
Розділ V. Методологічні основи дресирування собак.....	109
5.1. Поняття про навичку та порядок її формування.....	109
5.2. Способи та прийоми дресирування собак.....	112
5.3. Основи оперантного дресирування собак.....	118
5.4. Помилки, які допускаються при дресируванні собак.....	134
Розділ VI. Кінологічна одорологія.....	148
6.1. Історія становлення і розвитку одорології.....	148
6.2. Поняття про нюх.....	151
6.3. Поняття запаху та запахових слідів.....	161
6.4. Властивості запахових слідів.....	168
<i>Список використаних джерел.....</i>	<i>177</i>

Список аббревіатур

ВНД	–	вища нервова діяльність
ЗКД	–	загальний курс дресирування
IGP	–	курс слухняності

ПЕРЕДМОВА

*Успіх – це здатність крокувати
від однієї невдачі до іншої, не втрачаючи ентузіазму.*

Вінстон Черчилль

Хоча людина протягом багатьох століть займається формуванням визначеної поведінки (дресируванням) домашніх тварин, навчальної літератури, присвяченої теорії дресирування та її предмету, на сьогодні в Україні дуже мало.

Довгий час тваринництво, у тому числі кіннологія, використовували як теоретичну основу формування поведінки школу фізіології вищої нервової діяльності І. П. Павлова, вважаючи предметом теорії дресирування закономірності формування умовного рефлексу. Проте результати досліджень, накопичені біологічними науками за останнє століття, дозволяють по-новому поглянути на процес формування людиною поведінки тварин.

У процесі дресирування людина постає як суб'єкт, а собака як об'єкт цього процесу. Однак дресирування – це не просто вплив суб'єкта на об'єкт, це певна взаємодія, результатом якої і є визначена поведінка. Таким чином, можна сказати, що дресирування – це взаємодія суб'єкта (людини) та об'єкта (собаки) з формування визначеної поведінки.

Чому взаємодія? По-перше, тому, що собака є високоорганізованим біологічним об'єктом, має власну досить високу активність та є далеко не пасивним учасником процесу дресирування. По-друге, у процесі впливу на собаку людина збагачує свій досвід новими знаннями, що змушує її змінюватись. По суті, з погляду гносеології дресирування – це завжди дослідження. Тобто у процесі дресирування змінюються властивості як об'єкта, так і суб'єкта цього процесу.

Процес взаємодії людини з собакою визначається не тільки гносеологічним та технічним змістом, він ще несе і явне соціальне

навантаження – є соціальним процесом, а саме процесом взаємин двох соціальних суб'єктів. Від рівня та якості цих взаємовідносин залежить не тільки ефективність та якість дресирувального процесу, сформованої поведінки, її використання, а й сама можливість здійснення дресирування. У зв'язку з цим теорію дресирування не може не цікавити процес становлення взаємовідносин собаки та людини, способи їх контролю та корекції. Причому собака як соціальний партнер виступає не лише як партнер для дресирувальника, а й як член сім'ї людини, член соціуму.

Теорія дресирування розкриває питання виявлення та дослідження властивостей собаки як біологічного об'єкта, дослідження закономірностей поведінки та дресирування, їх механізмів, способів контролю та корекції, використання способів дресирування, визначення умов їх застосування у формуванні визначеної поведінки та підтримки її на оптимальному рівні, дослідження механізмів формування взаємовідносин собаки та людини, способів їх контролю та корекції.

Теорія дресирування забезпечує ефективність та високу якість процесу формування поведінки, гарантуючи адекватність чинних впливів як щодо собаки, так і щодо формування поведінки (знань, умінь, навичок).

У навчальному посібнику систематизовано та розкрито основні теоретичні положення дресирування службових собак. Розділи посібника висвітлюють такі теми, як дресирування собак та його призначення, історія розвитку розуміння психіки тварин, форми навчання собак, фізіологія вищої нервової діяльності собак, методологічні основи дресирування собак та кінологічна одорологія.

Навчальний посібник відповідає освітній (навчальній) програмі професійної підготовки поліцейських («Поліцейський за спеціалізаціями», спеціалізація: кримінальна поліція, кваліфікація: поліцейський кінолог).

Призначено для здобувачів освіти всіх рівнів, фахівців-кінологів, а також для тих, хто цікавиться дресируванням собак.

Навчальне видання

Гайдук С. В.

ТЕОРІЯ ДРЕСИРУВАННЯ СЛУЖБОВИХ СОБАК

Навчальний посібник

Підп. до друку 02.02.2026 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура PT Serif. Умовн. друк. арк. 10,46.

Видавництво «Магнолія 2006»
м. Львів-53, 79053, Україна, тел.: +38 (050) 370-19-57

e-mail: magnol06@ukr.net
<https://magnolia.lviv.ua>

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 2534 від 21.06.2006 року,
видане Державним комітетом інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України

Надруковано в друкарні видавця Марченко Т. В.